

סיכום מאמרים בנושא היבטים רגשיים של הילד המחונן

סיכמה: אלין קשטקר, יועצת חינוכית, מדריכה באגף למחוננים ולמצטיינים

אחת השאלות שמעסיקה הורים ומחנכים לילדים מחוננים היא האם המחוננות פוגעת במיטביות הפסיכולוגית של הילד המחונן. הספרות המחקרית מצאה שהמיטביות הפסיכולוגית של הילד המחונן תלויה ביצירת סביבה חינוכית לימודית מתאימה, שהבריאות החברתית והרגשית של הילד המחונן קשורה בקשר הדוק למתן מענה לצרכים האקדמיים שלו. מכאן מתחדדת החשיבות הגדולה של המסגרות החינוכיות המיוחדות לתלמידים מחוננים.

אולם מהי אותה סביבה חינוכית מתאימה? סביבה זו צריכה בראש וראשונה להכיר ולקבל את השונות של הילד המחונן על כל היבטיו. לשם כך יש חשיבות גדולה ללמוד את המאפיינים הקוגניטיביים והרגשיים של הילד המחונן על מנת ליצור סביבה חינוכית הפוגשת את צרכיו. נראה לי שיצירת סביבה כזו איננה מהלך חד פעמי אלא תהליך דינאמי ומתמיד שניזון מההתפתחות המקצועית של הצוות החינוכי ומדיאלוג בין הצוות החינוכי והתלמידים.

ברצוני להביא בפניכם סיכום של מספר מאמרים ששפכו עבורי אור על סוגיות אלה

במאמר

Maureen Neihart(1999) **The impact of giftedness on psychological well-being**

התייחס המחבר לשאלת ההשפעה של המחוננות על המיטביות הפסיכולוגית של הילד המחונן. כדי לבחון את השאלה סוקר המחבר מחקרים רבים שבדקו הבדלים בין מחוננים ללא מחוננים לגבי מימדים שונים של מיטביות פסיכולוגית כגון: הסתגלות, דימוי עצמי, חרדה, אובדנות, יכולת חברתית וכדומה.

מסקנתו הייתה כי לא ניתן להגיע לקביעה חד משמעית כיוון שרוב המחקרים בחנו את שאלת השפעת המחוננות על המיטביות הפסיכולוגית כשאלה דיכוטומית. כלומר האם המחונן פגיע יותר או פחות, נמצא יותר או פחות בסיכון לבעיות פסיכולוגיות לעומת קב' השווים לו.

סקירת המחקרים מראה שיש הוכחות שתומכות בשתי גישות סותרות. האחת שהמחוננות מגבירה את הפגיעות והשניה שהמחוננות דווקא מאפשרת גמישות והתמודדות טובה יותר עם קשיים.

ברור שהמחוננות משפיעה על המיטביות הפסיכולוגית, אך האם התוצאות הפסיכולוגיות הן חיוביות או שליליות? מהמחקרים שנסקרו עולה שהתשובה לשאלה זו תלויה בשלושה גורמים השלובים זה בזה :

1. סוג ודרגת המחוננות

2. סביבה חינוכית מתאימה או לקויה

3. מאפייני אישיות כגון דימוי עצמי, טמפרמנט ונסיבות חיים

לדברי המחבר יש להימנע מההנחה המוטעית שמחונן הוא בהכרח פגיע יותר לבעיות חברתיות ורגשיות. המחקרים **אינם** מראים שמדרגה מסוימת של אינטליגנציה בעיות ההסתגלות עולות באופן משמעותי.

לעומת זאת ברור שמרמה מסוימת של אינטליגנציה קשה יותר למצוא שרותי חינוך מתאימים וכנראה שחוסר ההתאמה החינוכית תורם לקשיים איתם מתמודדים ילדים מחוננים.

מהי אותה סביבה חינוכית מתאימה ?

במאמר אחר **Lisa Rivero(2002) Is your School Setting healthy or Toxic**

שואלת המחברת האם יש תוכניות ופילוסופיות חינוכיות שהן מזיקות לילדים מחוננים והן רעילות מבחינה אקדמית חברתית ורגשית לעומת סביבות למידה אחרות שהן יותר יעילות עבור אותם ילדים.

לטענתה כל סביבה לימודית וחברתית מעצבת רגשית את הילד בצורה כלשהי. סביבה שמצפה מהילד המחונן להתאים לתבנית אחת היא רעילה ויש לה השפעה מזיקה על הילד. במיוחד אם היא מצפה שהוא יהיה כמו כל האחרים בשכבתו ואינה מכירה בטווח היכולות הרחב שלו ובמאפיינים הרגשיים המיוחדים לו, או אם היא משווה בריאות נפשית וחברתית עם התנהגות טובה או יכולת להתאים את עצמך לסביבה.

סביבה חינוכית מתאימה צריכה לקחת בחשבון **שלוש קביעות חשובות לגבי הצרכים הרגשיים והחברתיים של ילדים מחוננים.**

1. רב הצרכים החברתיים והרגשיים של הילד המחונן אינם שונים מאלה של ילדים לא מחוננים כפי

שנטען כבר על ידי Webb, 1994. במילים אחרות מטרות כמו קבלה הבנה והבנה של אחרים והגשמה עצמית הם צרכים משותפים לכולם. כאשר ילדים מחוננים נפגעים מבחינה רגשית וחברתית זה לרוב בגלל חוסר התאמה בין המאפיינים היחודיים להם לבין הסביבה.

המאפיינים היחודיים להם - א. התפתחות מוקדמת, לא סינכרונית ובלתי אחידה.

ב. עוצמתיות, אינטנסיביות ג. פרפקציוניזם ד. רגישות. לרוב, הצוות החינוכי אינו מבין תכונות והתנהגויות המאפיינות את הילדים המחוננים. דבר שגורם לילד להרגיש שמהו לא בסדר איתו.

2. מה שנורמלי לילד המחונן יכול להיות שונה ממה שנורמלי לילד לא מחונן. Excitability

היכולת להגיב לגירוי, מתייחסת לעוררות להתלהבות היא תכונה שאופיינית לילדים מחוננים מתפרשת לעיתים קרובות כבעיית קשב וריכוז היפראקטיבית. שאלות על מהות החיים יכולות להיתפס בטעות כבעיות במצב הרוח. ההבדל בין מהירות המחשבה והיכולת לבטא אותה בכתב מובילות לאבחנה מוטעית לעיתים של ליקויי למידה. אין זה פלא שהורים מתארים את הצטרפות ילדם למערכת החינוך כניסיון להתאים בין מבנה ריבועי לחדר עגול.

3. הבריאות החברתית והרגשית של הילד המחונן קשורה בקשר שלא ניתן להתרה למתן מענה

לצרכים האקדמיים שלו. כשילד מקבל מענה הולם לצרכים האקדמיים שלו הוא קרוב יותר לקבלה של עצמו ושל אחרים זאת בניגוד למצב שמנסים להתאים אותו לתוכנית ומסגרת שאינם מתאימים לו.

הסביבה החינוכית צריכה גם לקחת בחשבון את המאפיינים של הילד המחונן .

Dr. Edward R. Amend פסיכולוג קליני התייחס בריאיון שנערך עימו, למאפיינים של ילדים מחוננים ומבוגרים. לדבריו רשימת המאפיינים שניתן ליצור מכמה ספרים כוללת : זכרון חזק, אוצר

מילים רחב, תחומי ענין נרחבים, התמדה-התעקשות, עוצמתיות, אינטנסיביות intensity שמתבטאות בכל התחומים והפעילויות. יכולות אינטלקטואליות גבוהות שמאפשרים להם לראות את העולם מנקודות רבות יותר ושונות. כתוצאה מכך ההתנהגויות שלהם שונות באופן איכותי וכמותי. לא משנה מה סוג המחוננות, אצל כולם בלטו התפתחות א-סינכרונית, יכולות אינטלקטואליות גבוהות מהמוצע ועוצמתיות בתחומים רבים.

הסביבה החינוכית צריכה בראש וראשונה לקבל את השונות הזו של הילד המחונן הן מבחינת חוסר ההתאמה בהתפתחות בתחומים שונים בתוך הילד עצמו, והן מבחינת העוצמות הרגשיות וההתנהגויות הנתפסות לרוב כחריגות.

על העוצמות הרגשיות למדתי יותר מתוך המאמר:

Lasley Kay Sword/ **Emotional intensity in gifted children**

המחבר מדגיש שלמחוננות יש מרכיב רגשי כמו גם מרכיב אינטלקטואלי. לדבריו המורכבות האינטלקטואלית הולכת יד ביד עם עומק רגשי. כשם שהחשיבה של ילדים מחוננים מורכבת ועמוקה יותר מילדים לא מחוננים כך גם רגשותיהם מורכבים יותר ונחווים בעוצמות גדולות יותר. בעוצמות רגשיות אין הכוונה להרגיש יותר מאחרים אלא הכוונה לחוות באופן שונה את העולם: נמרץ ושופע, מרתק ומעניין, שנון וחד מורכב. עוצמות רגשיות באות לידי ביטוי בדרכים שונות: רגשות נחווים בעוצמות גדולות הן הרגשות השלייליים והן הרגשות החיוביים. שינויים מהירים ממצב רגשי אחד לאחר, הזדהות עם רגשות של אנשים אחרים. בכי וצחוק ביחד. אנשים רבים אינם מודעים לכך שעוצמות רגשיות הם חלק מהמחוננות. מבחינה היסטורית ביטוי רגשי בעוצמות גדולות היה סימן לחוסר יציבות רגשית יותר מאשר סימן לחיים פנימיים עשירים. בראיה המערבית המסורתית רגש ושכל הן ישויות נפרדות וסותרות. בכל מקרה יש קשר בלתי ניתן להתרה בין הרגש לשכל ויחד יש להם השפעה עזה על אנשים מחוננים. אלה הם העוצמות הרגשיות שמתדלקות את שמחת החיים, את התשוקה ללמידה, את הדחף לביטוי היכולת ואת המוטיבציה להישגים. לחוות רגשות בעוצמות גדולות ובעומק רב יותר יכול להיות גם מכאיב ומפחיד. המחוננים לרוב מרגישים שמהו מאוד לא בסדר איתם, הם חווים קונפליקטים פנימיים, ביקורת עצמית, חרדה ורגשי נחיתות. הקהילה הרפואית רואה בכל אלה סימפטומים ומתייגת מחוננים כניאורוטים. הם בעצם חלק אינהרנטי בלהיות מחונן והם מספקים את הכח המניע לצמיחה אישית ולהישגים. זה חיוני ביותר שילדים מחוננים ילמדו לראות ברגישות הגבוהה שלהם לדברים שקורים בעולם תגובות הנורמליות להם.

הרחבה בנושא העוצמתיות והאינטנסיביות הרגשית אפשר למצוא גם במאמר

Sharon Lind(2001) **Overexcitability and the gifted**

כל המאמרים המוזכרים מופיעים באתר של ארגון בשם SENG זהו ארגון שהוקם מתוך הצורך לתת מקום לצרכים הרגשיים של המהוננים. Supporting the Emotional Needs of the Gifted.

www.sengifted.org